

Катерина Пономарьова,
провідний науковий співробітник
відділу початкової освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
кандидат педагогічних наук

Компетентнісно орієнтовані завдання з української мови: особливості конструювання та застосування

Анотація

У статті розкрито сутність, структуру і функції компетентнісно орієнтованих завдань. Подано алгоритм конструювання і зразки компетентнісно орієнтованих завдань з української мови. Запропоновано методичні рекомендації щодо їх застосування в початковій школі.

Навчання української мови в початковій школі, компетентнісно орієнтовані завдання, структура і конструювання компетентнісно орієнтованих завдань.

Аннотация

В статье раскрыты сущность, структура и функции компетентностно ориентированных заданий. Подан алгоритм конструирования и образцы компетентностно ориентированных заданий по украинскому языку. Предложены методические рекомендации по их применению в начальной школе.

Обучение украинскому языку в начальной школе, компетентностно ориентированные задания, структура и конструирование компетентностно ориентированных заданий.

Annotation

The article describes the essence, structure and functions of competence-oriented tasks. The algorithm of designing and samples of competence-oriented tasks in the Ukrainian language is presented. Methodical recommendations for their application in elementary school are proposed.

Teaching Ukrainian language in elementary school, competence-oriented tasks, structure and designing of competence-oriented tasks.

Компетентнісний підхід у навчанні молодших школярів української мови передбачає формування в учнів готовності й здатності застосовувати набуті в процесі навчання знання, уміння, навички, способи діяльності, певний власний досвід у різноманітних життєвих ситуаціях. Важливим

засобом успішного здійснення цього завдання є використання в навчальному процесі компетентісно орієнтованих завдань.

Визначимо сутність і структуру таких завдань та особливості їх конструювання й застосування.

Сутність і структура компетентісно орієнтованих завдань

Насамперед зазначимо, що *компетентісно орієнтоване завдання* – це спеціально створена дидактична конструкція, яка використовується з метою формування або перевірки предметних і ключових компетентностей.

Особливість таких завдань полягає в тому, що вони спрямовані не на відтворення інформації, а на організацію самостійної пошукової і творчої діяльності школярів з метою вирішення певних життєвих проблем. Тому в умовах компетентісно орієнтованого навчання важлива не кількість засвоєних знань, а здатність учнів самостійно шукати потрібну інформацію, вибирати спосіб дії в певних умовах і, що найголовніше, застосовувати необхідні знання, уміння й навички для розв'язання поставлених навчальних завдань. Отже, компетентісно орієнтовані завдання, базуючись на знаннях і вміннях, передбачають застосування їх у практичній діяльності, тобто залучають школярів до активних дій.

Призначення компетентісно орієнтованих завдань – «занурити» школярів у життєву ситуацію і спонукати їх до вирішення певних проблем.

Компетентісно орієнтовані завдання мають такі характерні ознаки:

- а) моделюють певну життєву ситуацію;
- б) побудовані на актуальну для учнів тему;
- в) викликають інтерес у школярів;
- г) мають специфічну структуру;
- г) передбачають практичне застосування засвоєних знань, умінь і навичок;
- д) вимагають нестандартного підходу до виконання.

У *структурі* компетентісно орієнтованого завдання вирізняють такі компоненти:

- стимул (занурює учня в певну ситуацію і мотивує на виконання завдання);
- задане формулювання (вказує на спосіб діяльності, тобто, що саме має робити учень для виконання завдання);
- джерело інформації (необхідний дидактичний матеріал);
- бланк для виконання завдання (пропонується у випадках, коли передбачена структурована відповідь – заповнення таблиці, схеми тощо);
- інструмент перевірки (критерії оцінювання виконаного завдання).

Конструювання компетентнісно орієнтованих завдань

Конструювання компетентнісно орієнтованих завдань передбачає здійснення таких послідовних етапів:

- 1) визначення мети завдання;
- 2) обґрунтування мотивації виконання;
- 3) формулювання сутності завдання;
- 4) добір дидактичного матеріалу, необхідного для виконання завдання;
- 5) передбачення очікуваного результату;
- 6) визначення підходу до оцінювання.

Компетентнісно орієнтовані завдання можуть використовуватись як з **метою** формування предметних компетентностей (здатності застосовувати певні мовні знання й правописні та мовленнєві уміння в нестандартних ситуаціях) так і для перевірки їх сформованості. Залежно від мети різним буде рівень самостійності учнів у виконанні завдань. Зокрема, під час використання завдань з метою формування компетентностей можлива допомога вчителя. На етапі перевірки результатів компетентнісно орієнтованого навчання завдання виконуються самостійно.

Мотивація має бути дуже стисло викладена перед формулюванням самого завдання. Вона повинна містити тільки ту інформацію, яка спроможна зацікавити учня, спонукати до виконання завдання або аргументувати доцільність його виконання. Наприклад:

- 1) *Допоможи бібліотекарєві поставити книжки на стелажах.*

2) *Позмагайся з сусідом по парті.*

3) *Знайко набирає команду розумників. Щоб потрапити до неї, треба подати інформацію про себе.*

4) *У бабусі пропала кішка. Допоможи її знайти.*

5) *Запроси друзів на свій День народження.*

У **формулюванні** завдання лаконічно пояснюється, що має зробити учень. Формулювання не повинно бути двозначним. Його слід будувати з простих синтаксичних конструкцій, не переобтяжувати складнопідрядними реченнями, зворотами, складними словами. Грамотно побудоване формулювання завдання має бути максимально простим, коротким і зрозумілим. Наприклад, після наведеної вище мотивації можливе формулювання завдань такого змісту:

1) *Запиши прізвища авторів книжок в алфавітному порядку.*

2) *Хто швидше напише 10 слів з ненаголошеними голосними [e], [u] в корені.*

3) *Запиши своє прізвище, ім'я та місце проживання.*

4) *Напиши оголошення про пропажу кішки.*

5) *Напиши їм запрошення.*

Компетентнісно орієнтоване завдання передбачає застосування тих чи інших знань, умінь, навичок, способів дій, певного досвіду. Складаючи таке завдання необхідно чітко визначити, який саме **навчальний ресурс** учень має використати. Наприклад, у наведених вище завданнях передбачено:

1) *знання й застосування алфавіту (учень має записати прізвища авторів книг в алфавітному порядку);*

2) *знання правила про правопис слів з ненаголошеними голосними [e], [u] в корені та володіння уміннями розпізнавати слова з такою орфограмою, застосовувати правило перевірки цієї орфограми – добирати перевірні слова або перевіряти правопис цих слів за словником;*

3) *застосування правила вживання великої букви під час написання власних назв;*

4) уміння писати оголошення;

5) уміння писати запрошення.

Окремі компетентнісно орієнтовані завдання містять **дидактичний матеріал**, необхідний для виконання завдання. Наприклад, у першому поданому вище завданні – це прізвища авторів книжок, які потрібно поставити на стелажі в бібліотеці. У четвертому – малюнок кішки, яка загубилася, адже в оголошенні необхідно подати її опис. П'яте завдання передбачає знання інформації про день народження та час і місце його святкування, а також імена друзів, яким призначається запрошення.

Головна вимога до дидактичного матеріалу, який пропонується в завданні, щоб він був необхідним і достатнім для його виконання.

Важливою ознакою компетентнісно орієнтованого завдання є **моделювання певної життєвої ситуації**, в якій перебували, перебувають чи потенційно можуть перебувати молодші школярі. Кращому «зануренню» в таку ситуацію допомагають сюжетні малюнки відповідної тематики. Добираючи їх, необхідно дбати про те, щоб вони були реалістичними, відображали добре знайомий дітям молодшого шкільного віку сюжет, викликали в них зацікавленість.

Готуючи компетентнісно орієнтоване завдання необхідно **передбачити очікувані результати**, тобто визначити, якою має бути правильна відповідь. Вона стане орієнтиром для оцінювання учнівських робіт. Очікувані результати слід співвідносити з вимогами навчальної програми з української мови до навчальних досягнень учнів на завершення вивчення тієї чи іншої мовної теми або розділу.

Визначаючи **підходи до оцінювання**, необхідно враховувати, на якому етапі навчального процесу використовуються завдання і яку функцію виконують. Зокрема, на етапі формування предметної компетентності, коли компетентнісно орієнтовані завдання виконують здебільшого діагностувальну та коригувальну функції, перевагу слід надавати вербальному оцінюванню. Воно виражається у формі словесного коментаря

того, що учень зробив правильно, а в чому помилився, чого не врахував, на що не звернув уваги тощо. На етапі підсумкового контролю оцінювання виконаних завдань має виражатися в балах.

Алгоритм конструювання компетентнісно орієнтованого завдання продемонструємо на конкретному прикладі:

- 1) *мета завдання* – перевірити вміння писати запрошення;
- 2) *мотивація* – Незабаром у нашому класі буде свято «Подорож у світ казок». Кого тобі хотілося б запросити на нього?;
- 3) *формулювання завдання* – Напиши йому (їй) запрошення.;
- 4) *дидактичний матеріал* – листівка для запрошення, інформація про свято (відбудеться в актовій залі нашої школи 25 листопада о 12 годині);
- 5) *очікуваний результат* – у запрошенні має бути зазначено ім'я запрошеної людини, назва свята, місце, дата і час його проведення, хто запрошує;
- 6) *оцінювання завдання* – за правильне написання імені запрошеного у формі звертання – 2 бали, назви свята – 2 бали, місця його проведення – 1 бал, дати свята – 1 бал, зазначення часу початку свята – 1 бал, свого імені в кінці запрошення – 1 бал, за написання тексту запрошення без помилок – 2 бали, за культуру оформлення запрошення – 2 бали. Максимальна кількість – 12 балів.

Застосування компетентнісно орієнтованих завдань

Учителю необхідно не тільки знати призначення компетентнісно орієнтованих завдань і вміти їх конструювати, а й володіти майстерністю їх *застосування*.

Насамперед, треба взяти до уваги, що в початковій школі необхідно сформувати в учнів уміння виконувати завдання такого типу. Тому процес застосування компетентнісно орієнтованих завдань слід розпочинати з підготовки учнів до роботи з ними, яка передбачає аналіз структури завдання та ознайомлення з інструкцією щодо його виконання. Наступним етапом є вправляння учнів у виконанні таких завдань. Воно здійснюється в процесі

колективного опрацювання їх під керівництвом учителя. Після проведення підготовчої роботи можна пропонувати школярам компетентнісно орієнтовані завдання для самостійного виконання.

Завдання для формування предметних компетентностей

Як зазначалося вище, компетентнісно орієнтовані завдання можуть використовуватися з метою формування предметних компетентностей, а також для перевірки їх сформованості. У першому випадку їх доцільно пропонувати учням після опанування мовних знань та правописних і мовленнєвих умінь на етапі їх застосування в нестандартних умовах. Наведемо зразки таких завдань*.

*Використанні в статті завдання взято з навчальних посібників «Формування предметних компетентностей. Картки з української мови» та «Перевірка предметних компетентностей. Українська мова» для 2, 3 і 4 класів (автор К. І. Пономарьова, УОВЦ «Оріон»).

З метою формування в другокласників уміння застосовувати знання про поділ слів на склади можна використати таке компетентнісно орієнтоване завдання.

Завдання 1. Допоможи боброві розмістити пасажирів. Запиши їх назви по складах у відповідних схемах слів на теплоході.

Для формування в учнів 2 класу найважливішого складника комунікативної компетентності – здатності будувати письмові зв'язні висловлювання пропонуємо завдання такого змісту.

Завдання 2. Кротик під землею почув шум. Виліз із нірки подивитися, що відбувається. Але сонечко його засліпило. Напиши кротикові, що саме його потурбувало.

З метою формування в учнів 3 класу вмінь застосовувати засоби зв'язку речень у тексті доцільним буде таке завдання.

Завдання 3. В автобусі Наталя розповідала Марійці про свого котика. Через вуличний шум окремі слова Марійка не почула. Устав пропущені в розповіді слова, щоб усе стало зрозуміло.

У мене є гарненький
Звати _____ Пушок.
дуже любить м'ясо й молоко.
добре ловить мишей. Але
не їсть їх. Зловить мишку і грається
з _____
Я дуже люблю свого _____

Для застосування учнями 4 класу правила правопису слів на –ся пропонуємо наступне завдання.

Завдання 4. При вході в ліс діти побачили табличку. Частини деяких слів були стерті. Діти вирішили відновити запис. Допоможи їм це зробити. Встав у слова пропущені букви.

Завдання для перевірки предметних компетентностей

Перевірку предметних компетентностей доцільно здійснювати на завершення вивчення мовних розділів та в кінці навчального року. З цією метою рекомендуємо використовувати комбіновані контрольні роботи, які містять різні за структурою та способом виконання завдання на застосування знань і вмінь з вивченої теми чи розділу.

Пропонуємо орієнтовний зразок такої перевіркової роботи. Її особливість полягає в тому, що запропоновані в ній завдання побудовані на основі сюжетного малюнка, який переносить учня в конкретну життєву ситуацію. Виконання таких завдань передбачає застосування мовних знань, правописних і мовленнєвих умінь у нестандартних умовах. Наведемо зразок такої роботи для 2 класу з теми «Повторення вивченого за рік».

Розглянь малюнок. Користуючись ним, виконай подані нижче завдання.

1. Придумай назву малюнка й запиши її.
2. Допоможи диспетчеру аеропорту розташувати на табло назви міст в алфавітному порядку.
3. За звуковою схемою слова з'ясує і запиши, у яке місто із зазначених на табло летить сім'я.

- • -   - • -

4. Запиши, яка погода чекає пасажирів у Лондоні, дібравши до слів з довідки протилежні за значенням.

Довідка: ясна, тепла, суха.

Погода в Лондоні _____

5. Перевір список речей, за яким хлопчик склав свій рюкзак. Підкресли слова з помилками й виправ ці помилки.

Плащ, джинси, куртка, парасолка, мяч, чиревики.

6. Придумай кличку для кішки, зображеної на малюнку, і запиши.

7. Допоможи господарям знайти загублену в аеропорту кішку. Для цього опиши зовнішній вигляд тваринки.

8. Допоможи хлопчикові написати sms-повідомлення другові, з яким він не встиг попрощатися.

9. Про що тобі було б цікаво запитати пасажирів, зображених на малюнку? Склади й запиши своє запитання.

10. Запиши кілька ввічливих слів-побажань, які ти хочеш сказати пасажирам.

11. Напиши розповідь за малюнком із 3-4 речень.

Оцінювання такої роботи здійснюється таким чином: за правильне виконання десяти перших завдань виставляється по одному балу за кожне (якщо завдання не виконано, або виконано неправильно – 0 балів); одинадцять завдань оцінюється 2 балами, оскільки воно має творчий характер. Максимальна сума балів, набраних за правильно виконану роботу, становить 12.

Запропонована компетентнісно орієнтована перевірна робота має такі особливості:

- нестандартний підхід до побудови (на основі сюжетного малюнка);
- занурення в життєву ситуацію (перебування в аеропорту);
- використання практично спрямованих завдань (розташувати інформацію на табло в алфавітному порядку, з'ясувати, яка погода в Лондоні, щоб пасажери могли правильно одягтися, описати загублену кішку, щоб знайти її господарів, написати sms-повідомлення другові, висловити побажання пасажирам);
- міжпредметні зв'язки (учням необхідно застосувати знання з природознавства про погоду);
- зменшення психологічного навантаження (наявність малюнка зменшує психологічну напругу, що виникає в учнів під час контрольної роботи);

– опосередкована перевірка уміння вчитися (перевіряється вміння учнів уважно читати завдання, орієнтуватися в їх змісті).

Функції компетентісно орієнтованих завдань

Насамкінець проаналізуємо **функції**, які виконують компетентісно орієнтовані завдання, зокрема:

а) *мотиваційну* (використання актуальної для учня життєвої ситуації забезпечує мотивацію застосування засвоєних знань і вмінь);

б) *психологічну* (завдання створюють психологічно комфортні умови для організації і здійснення навчальної діяльності);

в) *розвивальну* (у процесі виконання завдань активізується пізнавальна діяльність учня, зокрема, такі мисленнєві операції, як аналіз, синтез, порівняння, встановлення причинно-наслідкових зв'язків тощо);

г) *організаційну* (активізуються навчально-організаційні уміння й навички);

г) *формувальну* (засвоюються способи дій, формуються предметні і ключові компетентності – здатність застосовувати не лише мовні знання й правописні та мовленнєві вміння, а й використовувати набутий досвід з інших навчальних предметів);

д) *оцінювальну* (застосування компетентісно орієнтованих завдань дає змогу з'ясувати рівень сформованості компетентностей);

е) *світоглядну* (учень одержує змогу побачити взаємозв'язки і взаємозалежність фактів і явищ з різних навчальних предметів і сфер життя);

є) *особистісну* – (створення ситуації успіху сприяє самоствердженню особистості школяра).

Рекомендована література

1. Байбара Т. М. Компетентісний підхід в початковій освіті: теоретичні засади / Т. М. Байбара // Початкова школа. – 2010. – № 8. – С. 46–50.

2. Вашуленко М. Компетентісний підхід до перевірки мовних и мовленнєвих знань молодших школярів / М. Вашуленко // Початкова школа. – 2009. – № 1. – С. 16–20.

3. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – 504 с.